

Селалар

6

2021

6+

ISSN-0235-1366

АЪТИНГА БУТТ

АХКА

Ахка хъахилар! Ахка хъахилар! Лаътто маъл-
хаца юхъмараж йилар...

Гежи махеи дал сона, мама. Догам дергдар аз
сигаленна.

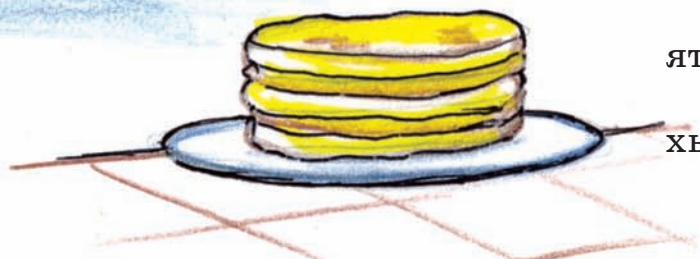

БАПША

КӀувс ба бай. Ловзаш йоалл со,
ІажагІа кочилг а ювхаш.

– Баппа-баппилг, дошо кортилг,
яттІалахъ, яттІалахъ!

– Баппа-баппилг, дото дегІилг,
хъовзалахъ, хъовзалахъ!

БУТТ

Тха мамас чІаьпилг даьдар сийсара,
диткъа-диткъа, кІай-кІай... Даьтта тІа
а хъекха, диад оаха из. Ази, Анзореи,
вотеи. Ма мерза а дар-кх!..

ТІаккха, со араяьлча, ара баьде
яр, сигалено а даьдар доккха-доккха,
герга-герга, оаркхув миссел дола кІай
чІаьпилг.

– Седкъашта даьд цо из? – хьаттар
аз.

– ХІаа, – аьлар мамас.

Мамайгара Іомаеннай-теш сигале
чІаьпилг де?

Со а Іомалургъя.

Берий кхоллам

ДАЪХЕ

Сона чІоагІа дукха еза хьо,
Са хьамсара Даъхе!
Са хоза Даъхе!
Сона дукха деза хьа шийла шовдаш,
Хьа лоамаш, аренаш, хьа цІена фо!
Са Даъхе – ГІалгІайче!

*Беканаъкъан Альбина,
ТІой-Юртарә №1 йолча ишколан
дешархо*

*Іоахаргнаъкъан Сафия,
Наъсарера №2 йола ЮШ, 5 кл.*

Паражнаъкъан Амина, 10 шу

Олгнаъкъан Камила, 9 шу

ХОЗА Я АЪХКИ

Аъхки хоза я ара. Буц, зизаш, гаънаш, сийрда а бІайха а хьежа малх. Из шедар аъхки мара хилац.

Аъхки хи тІа яха йиш я лувча. Ара ловза йиш я сай нешарашца. Комарашка яха йиш я. ВІалла а сагота хилац аъхки. Велосипед хахкар, адар, бургацах ловзар, гарс-ког кхувсалургах ловзар – Іалаъмате дукха ловзараш да аъхки.

Улица тІа а сакъердаме я чІоагІа.

*Харсенаъкъан Макка, Илдарха-ГІала,
№ 1 йолча ишколан дешархо*

ХАРЦ ЦА ЛУВ БІАРГАШ

Або-Муслим ловзаш воаллар,
Да цун дуккха ловзоргаш.
Харцахъа лела безам боагІар:
Хъаййцар цо цІилеторгаш.

Іочувахар тІаккха беша,
Вацар цунна новкъа саг.
Ардакх латтар саьнга тиша,
ЛаьрхІар кІаьнка цІи хъалсага.

Кхорзаенна лаьтта ардакх,
Каьхат санна лотаелар.
Хеталора цІерах сармак,
ЦІеро ардакх дІакхаьллар.

Даьна духъалъэттар тІаккха,
Цец а баьнна цун ши бІарг.
Жоп дала деза ха хъаэттар,
Бага йоаллар Іажий гарг.

– Ай, со вацар из цІи йийзар!
Оаш фу дувц а вац со ховш, –
ЧІоагІа корзагІваьнна хъайза,
Бакъдар ала вар из говш.

Іочубеллар дас ший корта,
Дего чІоагІа човхаваь.
Йистхилар из тІаккха шорттига,
ВоІ шийна уллув Іоховаваь:

– Хъа шин бІарго воаккх хъо гуча,
Харцо ювца мегаргъяц!
Тха-м хъо массаза хиннав боча,
Бакъда бІаргаш Іехадергдац!

НАНЕ ИЛЛИ

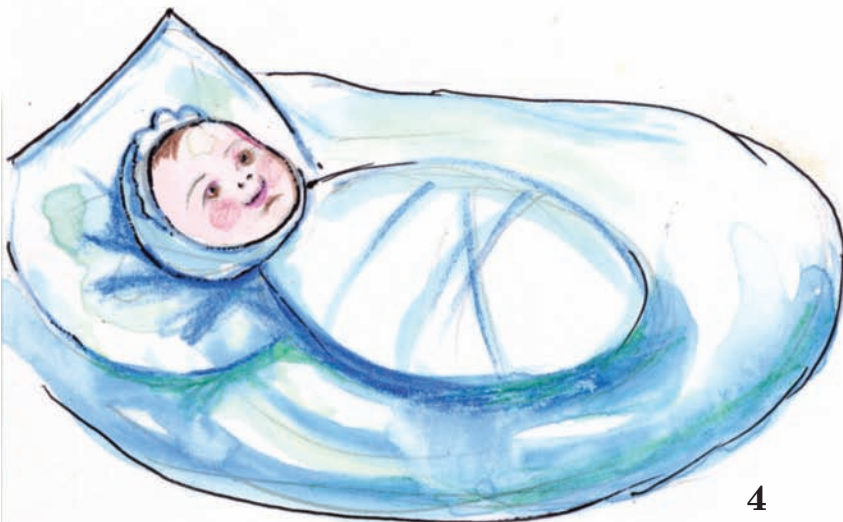
Нане иллеш доахаргда хъона,
Ловзийтаргба ког,
Воча хІамах лоравергва,
Тхъовса, нане дог.

Лоам чу аьрзи бирса цІувз,
Ткъамаш леста деш.
Із вай ковна лакхе хъувз,
Ший бІы хеста беш.

Вехаргва хъо согара аьрзе,
ЧІоагІа дехар деш.
Шийна могоар дергда раьзае,
Воалавергва теш.

Кура аьрзи, майра аьрзи,
Маьрша дахалда хъо.
Могоаргдац хъона нани раьзае,
Машарца дІагІо.

Нане иллеш доахаргда хъона,
Боаккхийтаргба ког.
Хоза гІанаш гулда хъона,
Тхъовса, нане дог.

ТХА ЦАЪ-НАНА

Со зІамига волаш, дийна яр тха даъ-нана. ЧІоагІа тхо дукха дезар цунна. Даиман кІаъда, елаенна яр из тхоца. Цу хана тхона чІоагІа кЪаъна хетар из. Из-м сов кЪаъна а хинная-цар. Ишколера тхо чудоагІача хана, ягІаш хулар из, коа баъ тІа оттадаъ-ча гІанда тІа. Массаз а маха боаккхаш е, ахка дале а, тха хъувзаш хулар из. Тха йоакхо еш а яр массахана. Долхаш, хІама диадий хоаттар. ЧудоагІаш мецденнадий шо, оалар цо массахана.

Шиъ вар тхо, тха цІагІара деша ухаш: сои са воша Іимрани. Оаха во дешацар шинне а, бакъда Іимран математиках дикагІа кхетар. ХІаъта сона дукхагІа гІалгІай мотти литературе дезар. Царех со дикагІа а кхетар. Тхо коа чудовлашше а, гаънаро хъакхайкар нани:

– Хъадийл, нанедаргаш. Пхиаш яъхайий оаш тахан?

ДІахъокхар оаха тхоай ханоргаш, тхоай оценокаш.

Тха пхиаш бІаргаяйча, юхъ сийрдайоалар нане.

– ХІай, дукха даха шо, нане берилгаш! – чІоагІа гІадъюгар нани оаха дика дешаро.

Нани-м дукха дийша яц шоана. КІезиг-дукха алапаш вІашагІдетта мара хац сона.

– Хъовкха шоай кулгаш, – оалар нане. Кисара хъалдоаккхар цо кагий ахча. – Шоашта мерза гІораяьргаш юаргъя оаш, – цхъацца эппаз лора тхона цо.

ХІара дийнахъа дора цо из. ВІалла кхоачалацар нане тела эппазаш.

– Долле хІанз. ДІачугІой, барзкъаш

хувца, кулг-юхъ дила, аз хоза хингалаш даъд вайна.

Хингалаш дуар оаха, мерзача чаъла варени а чутесса. ТІаккха ловза долхар.

Дика тха ловзар коачделча, чудехар тхо нане. Ловзар юкъахдита догдагІацар тха, хІаъта а гІаддахе, нане яхар дора оаха: гІадйодар из оаха, уда а удаш, ше яхар деш хилча.

Из гІадъяхача тхона а дика хетар, тхо а гІаддолхар.

Урокаш яъ яълча, нанеца хабсий беша долхар тхо, беша эшар де аьнна. Нарсаш, помидораш, ябакхаш, кабуц – дукха хІамаш яр хабсий беша нане кхееш.

Иштта хоза дахар тхо нанеца. Хоза ха яр из.

ЦАІ ВА ХЬО, ЦАІ

КІоанолз

- Цаі ва хьо, цаі!
- Са дас-нанас цхъан кога тла егла глала сецаяц.
- Шиъ ва хьо, шиъ!
- Са дас-нанас шин кога тла егла глала сецаяц.
- Кхоъ ва хьо, кхоъ!
- Са дас-нанас кхаъ кога тла егла глала сецаяц.
- Виъ ва хьо, виъ!
- Са дас-нанас биъ кога тла егла глала сецай.
- Пхйъ ва хьо, пхйъ!
- Са нанас бийдача аьхингаца длавийхкар, пхеннена хъаваста мегадац.
- Ялх ва хьо, ялх!
- Ялх етт бола нана даьттац, кӀолдах хъегаяц.

– ВорхӀ ва хьо, ворхӀ!

– ВорхӀ воӀ вола да Даллеи Селаи нийса хиннав.

– БархӀ ва хьо, бархӀ!

– БархӀ уст бола да хьунах, пхьорах кедавац.

– Ийс ва хьо, ийс!

– Ийсарварг цӀагла вац.

– Мича вахав из?

– Акка-бакка уст-цӀаьшка вахав.

– Даа-мала фу дир хьона, дын-герз фу дар хьога?

– Іовкъарах баъ сискилг бар, вирагара баьккха шура къург бар, пхьу лерга даъ аба-чокхи дар, нӀана боаттӀабаъ баъ ши кӀарх бар, циск лерга даъ ши пезг дар, юкъах йо-аллаш чӀинжаргӀа тепча яр, хаьн уллаш хьеха тур дар, кӀал латташ Галинг-Гарсинг бар, уллув латташ цӀокъ-цӀе арза бар. Ваьнна цӀавоагӀар со. Іочулеттача хьазилга зӀок хьелаергӀоацаш, дӀачубеттача истара бӀарг бузаргбоацаш, бӀасийна форд бар гуш. Галинг-Гарсинги цӀокъ-цӀе арзеи вӀаший дагабувла баьлар. Хьои-хьои дехьа мишта баргба, яхаш. ЦӀокъ-цӀе арзас аьлар:

– Со тоссабенна дехьабаргба.

Галинг-Гарсинга аьлар:

– Со шерша боагӀаргба.

Шерша боагӀа Галинг-Гарсинг хоттала баллийсар, хьаозадир цӀог – хьадаьлар, хьаозабир корта – хьабаьлар, хьаозабир ког – хьабаьлар. Из цигга бита а бита, цӀавера со. Со тхоай юрта кхаьчача, аьлар сога:

– Хьо цӀагла воацаш, хьона воӀ ваьвар.

– Ваьв, ираз долчоа санна.

– Из-м веннав.

– Веннав, даькъазчун санна.

– Цунна-м сагӀа даьдар.

– Даьд, венначоа санна.

– Хьона дакъа дитадар.

– Дитад, цӀагла воацачоа санна.

– Из-м циско дихьар.

– Дихьад, цӀагла саг ца хиннадаь.

– Цунгара-м жӀале даьккхад.

– Даьккхад, коа саг ца хиннадаь.

– Цунгара-м аьрзе даьккхад.

– Даьккхад, ше михал массагӀа доландаь, чӀуг тоха говза доландаь.

ДӀаязъяр – Заамиев С.

ЗЮКМОЗА

Дауд! Дауд! Дауд!
ЗЮкмозилга тІехъауд.
ЗЮкмозилго тІехъавут.
ЗЮкмозилго Дауд, «тІох!» –
КорзагІваьккхе маьнгех тох.

«Хьона со тІакхоаче,
Хьона со тІакхоаче!
Маьчи тега, хьо аз оаче,
Тохаргій Іа сона юв,
Лерге дена ийрча «зув»? –
Дауд тІехъауд,
Даудах дІауд
ЗЮкмоза, унзарбаьле,
Дите «лаь-ли-лаь-ли»,
Саьнга ийккхе, кора тІа боал,
Дауда маьчех кІалхарбоал!

АХКА

Саца ма саца!
Кхоача ма ле!
Шерле, ахка!
Лоац ма ле!
Ма хила готта!
Хила шортта!
Малхаца хьажа!
ЙПовхалца даржа!
Хила бІарчча, эшац ах!
Диза хиларца Юбабе нах!

ЧАИ НОКХАРМОЗИЙИ

Башкортой халкъа фәълг

Моцагла-моцагла яхаш-лелаш яр чоалтлодашк ча. Цогалдар санна длаьха, деррига даьнна цлог дар цун цу хана. Модз дукха дезаш яр из чоагла. Модз доацаш цхьа ди даккха могаш яцар. Из мичара дуаргдар-хьогI яхар мара, цхьаккха уйла яцар цун. Ма чоагла гадйодар из, никх боаллача хена тлакхьача, цу хена хара чура нокхармозий глар хьахе-зача! Гаьн тла хьалтла а яьле, нокхармозий никх боха а бийя, деррига модз дуар цо. Хлаьта миска нокхармозий, шоай никх боха ца байта, чана го а бий, цунна овраш етта глерташ хулар. Ча-м мосала ма йий, еррига яьнна цлока а йолаш. Хлаьта нокхармозий юв лоацига я! Мосашта юккье чу а яьле, юв еттар нокхараша. Чана дезар ма дий из-м. Шорттига гаьн тлара ю а яьле, лаетта керча йолалора ча, ший цлека чошта юкье доакха нокхармозий доа а деш. Цох а тоьам ца хеташ, хи чу а яьле, ючу а теле, хин клал садикье доадора цо уж мискаш. Цул тлехьагла, иштта ше доадаь нокхармозий клеизиг ма деллинге, гаьн тла юха хьалтлаяьле, сатийнна юхай, кхоачадаллалца модз дла а диэ, юяьле, длайодар.

Цкъа хьунагла шийна дахча даккха ваха нийсвеннав цхьа воккха саг. Ча бларгайнай цун-

на, гаьн тла а яьнна, ший длаьха цлог детташ, нокхармозий лелха а деш, модз дуаш йоаллаш.

– Ай, ва чоалтлоамар йола глаьрхо!!! Хьо хиннай из, нокхармозий доа а деш, цар модз дуар?! Сабарде ла! Хьа корта-м аз боаккхаргбеце! – аьнна, гаьн тла вала вола-веннав из саг. Чана длатла а кхьача, тоха аьнна, диг айдаьд цо. Цхьабакьда диг, фоартах а ца кхеташ, цлогах кхийттад, юххелца хоададаь из дла а доаккхаш. Лозаяь ча, гаьн тлара ю а ежа, мухь бетташ, шийна ма могга едда хьунагла къайлаяьннай. Цу хана денз, еррига чарч цлогарч доацаш я.

Хлаьта из саг, чано бохабаь нокхармозий бly тоа а баь, нийс а баь, шорттига ший чувахав.

Из гyлакх зийна дола нокхармозий чоагла цецдаьннад. Хьаттад цар шоай аьланга:

– Из саг, вай модз чу а дихъа, даа дезаш вецарий? Хлама новкъа мича дар цунна.

Нокхарий аьла цкъарчоа уйлангахъа вахав, ше царга фу аргда ца ховш. Тлаккха аьннад ший нокхарашка:

– Длатехъа а дахе, оашош хаттал цунга, тха модз хлана диадац ла, аьле.

Сага тлехъа а кхийна, нокхармозаша шоай хаттар дича, цо аьннад:

– Аз шун модз диадаларе, ла мишта доаккхаргдар оаш? Шелал ма эттинге, доврг ма дарий шо.

Юха а даха, нокхармозаша шоай аьланга дладийцад сага аьнна. Аьлано ла а дийгла, деррига нокхармозий гулдайтад, кхетаче е аьнна. Массадолла нокхарий влшагкхийттад цу кхетачене. Цигга соцам баьб цар, саг волча а даха, цунга дехар де, чарчех лораде тхо, аьнна.

Саг волча а даха, аьннад цар:

– Боккъал, чана клалхардаха тхо! Цу чоалтлоамар йолча глаьрхочо даха дитац тхо. Оаха чоагла баркал а аргдар хьона, хоза хъаж йола мерза модз а тергдар хьона.

Саг раьза хиннав. Цу хана денз, нокхармозехи нахахи боккъонца бола доттагий хиннаб. Къахъегара тлера долча нокхармозаша, гул а деш, дарбане дола модз тел наха, хлаьта наха шоай ма хулла лораду нокхармозий, царна чуле хоза, длайха цленолгаш а ду.

Таржам даьд Келигнаькъан Р.

Джамаладинов А. А. сурташ

ХЬИНАР ДОЛАШ

Ва тха Ийса
Хьинар долаш,
Массахана
Дечох воаллаш.

Кхий чу вахе
Іасилг долча:
«Эттад, – оал цо, –
Іасилг халча.

Со ца отте,
Саг ца отташ,
Мец а денна
Хул ер латташ».

Вахе цунна
Буц яй сийна,
Іасилг раъза
Ду цо шийна.

Іаъхарг латт хІанз
Цунга хьежаш,
Ше цо цаховш
Бицбар кхераш.

Йоах цо: «Со Іа
Іалашбе хІанз,
Со а ма бий
ХІама даанза!»

Из а Іалашбу
Вай Ийсас.
Боабашкашта
ХьажкІаш тайса,

Дийхка латта
ЖІалиг цо хьоаст.
Ловзаргдолаш
Цо из хьадоаст.

Доллачунга
Коа тІа хьожаш,
Ва из цІаккха
БІа ца къажаш.

Вац тха Ийса
Мекъал кІоеш.
Вац из цІаккха
Хьинар кходеш.

«СФОРЦАНДО» ЯХА КОНКУРС ЧАКХЪЯЬЛАР

ГалгІай паччахьалкхен университетта камерни зала чу аьтинга бетта 26-ча дийнахьа хилар «Сфорцандо» яха кьонача концертмейстерий Регионашта юкьера III-гІа конкурс. Цу яхье дакъа лоацаш хилар ГалгІай Республике-рей ГІаббартой-Балкхарой Республикереи кьона музыканташ.

Кьовсам дІаболабалалехь, классически ашарий зІамига концерт оттадир Инаркьнаькъан Мадинаси, Эккажнаькъан Розаси, Абилов Нагимеи, Качарян Артуреи.

ВІашагІкхетар дІахьош яр ГалгІай Республикан искусствай кертерча ишколан хьехархо йолча Эккажнаькъан Роза.

Кьонача ашархоша беча балха мах беш яр лакха говзал йола жури. Цунна керте латтар С. В. Рахманинова цІерагІча РостOVERча консерваторе профессор Черных Маргарита Петровна. Иштта журена юкье вар цу консерваторе профессор вола Рукин Александр Васильевич, В. И. Сафонова цІерагІча Ставрополерча краевой музыкални колледжа хьехархо Прокопьев Анатолий Алексеевич, ГалгІай Республикан искусствай колледжа хьехархо Кьоастой Мусай Аслан, ГалгІай Республикан искусствай кертерча ишколан директор Долакхнаькъан Зара.

Ала доагІа, конкурса доакъашхоша лакха профессионални говзал гойта хилар. Эггара лакхагІдола совгІат – Гран-при – хьожадир Нальчикерча Устинова Алияйна.

«А» группе I моттиг яьккхар вайцигарча Искусствай кертерча ишколе дешаш болча Маматнаькъан Сафияси Мамилгнаькъан Розаси (хьехархо – Макарова А. Н.). 2 моттиг – цу хьехархочун дешархоша Овшнаькъан Залинаси Зоврнаькъан Сараси.

«В» группе I моттиг хьожайир Зоврнаькъан Рабияйна – Искусствай кертерча ишколан дешархочоа (хьехархо – Макарова А. Н.). II моттиг яьккхар Хамхой Ахмада, цу ишколе Шадьжнаькъан Зарас хьехаш волча. III моттиг хьожайир МагІалбикерча музыкални ишколан дешархочоа Лабазанова Раянайна (хьехархо – Кадырова Ф. М.-Б.)

«С» группе I моттиг Эккажнаькъан Розас хьехаш йолча шин йиІига хьожайир: Маматнаькъан Сулинеи ТІумхой Джамиляйнеи. II моттиг ашин йиІига хьожайир: Искусствай кертерча ишколе Шадьжнаькъан Зарас хьехаш болча дешархошта Велхенаькъан Лейлайнеи Мизенаькъан Алияйнеи. ХІаьта III моттиг Батайнаькъан Хьавас яьккхар. Из Илдарха-ГІалий тІарча Искусствай берий ишколе дешаш я, Чербижева М.С. хьехархо а йолаш.

Доакъашхочун диплом делар МагІалбикерча берий музыкални ишколе, хьехархо Косумова Р.В. йолаш, дешаш йолча Циздой Аминайна.

Конкурсе дакъа лоацаш мел хинначоа делар дипломаши, кубкаши, тайп-тайпара совгІаташи.

Мазенаькъан Лейла

*Хьалхара моттиг яьккха
Маматнаькъан София*

Конкурс чакхъяьлча даьккха сурт

МОТТ БЕЦЕ, КЪАМ А ДАЦ

Горчханнакъан Бадрудин

ХЪЕЛАДЕ, ХЪЕЛАДАЛЛАЦА

Хъеладе яха дош тахан хайра нийслуш дац. Лебеча меттаца а дац из, йоазон меттаца а цхъан-нахъа мара нийсденнадац сона. Байсарнакъан Идриса повесть я, «Тлахъехам» яхаш. Цу тIа яз-даъд: «Лабтта хъеладаъ дижа уллар сира дохк».

ХIаъта цул дукхагIа довзаш а, лебеча метта-ца а йоазон меттаца а долаш да, хъеладаллалца яха дош. Хъеладе дицдаъд. Хъеладаллалца до-лаш да. Хъеладе хиннадецаре, хъеладаллалца а хургдацар: шоллагIдар хъалхарчо хъахинна да. Хъеладаллалца яхилга, къайладаллалца цхъан хIаман юкъе (коача е чIоагIал доацача), хIаман юкъе IочугIолга да. «Хъелабаллалца когаш кол-дала чубахар са», оалаш хул. ХIаъта хъеладе яхилга а из – къайлабига, юкъе нийсбалийта яхилга да.

Кица

КЕРА ХЕНАШТЕДАРГИ ТАЙША ХЕНАШТЕДАРГИ

Яхаш-текъаш яр цхъан къорача хъунагIа Кера Хенаштедарги Тайша Хе-наштедарги. Шаккхе а шоашта хъунагIара дика хи тоатолг а леха, хенаш лега а деш, сунт де эттар уж. Иштта Iам хъахилар. Хенаштедаргаш Iамашка ма яхий. Iама юкъе бIы бу цар.

Иштта бIы а баъ, шийна нускал а леха, дезал а болабаъ, яха хайра Кера Хенаштедарг. Бакъда бIы товш яцар Тайша Хенаштедарг. Цкъа хъабаър сов готтига хийтар цунна, цIаькхаза баър сов Iама юкъе хийтар цунна.

– Фу леладу Iа, ва лоалахо? Укх сахъате юсаргъя хьо, Iа хъатIа а дена. Хезадий хъона кица: «ДУКХА ХЕХКА-БЕННАЧА КХЕРАХ IОВ ЛЕТАБАЦ», яхаш? – оалар Керачо Тайшачунга.

– Из фу яхилга да?

– Дукха моттигаш хувцачун, боахам тоалурбац яхилга да-кх.

Бакъда Тайшаяр дIахо а лелаш яр, моттиг ца товш.

Цхъан Iуйран кхетадир цо, шийга яьхар нийса долга. Гуйре хъатIаенаяр. БIы тоабаъ баьннабар. Бакъда дезал бо-лабе тIехъа дар. Ший бIена чу цхъаъ Iа даккха йисар Тайша Хенаштедарг.

ГІАЛГІАЙ СИЙДОЛА НАХ

Мерешкнаькъан Султан

КЪОАСТОЙ ІУСМАНА ІАЛИХАН

Вай къаман литературе а культуре а ший тайпара йоккха лар йи-тарех вар Къоастой Іусмана Іалихан. Ма дарра аьлча, из профессио-нальни литературни критик а говза йоазонхо а хилара тешалаш дисад.

Къоастой Іалихан ваь хиннав 1934 шера июль бетта, Наьсарен рай-она Яндаре яхача юрта. Ишколе деша эттав Казахстане. Кустанайски областа Тобол цїи йолча станце хинна ворхї шера деша ишкол 1948 шера йистеяьккхача, из дїахо деша вода Челябински областерча Кар-талы яхача городерча лоаман техникуме. Цига цун говзал белгал-йоал, кїор боаккха лоаман техник хулаш. Пхе шера из къахьегаш хул Че-лябински а Карагандински а областашкарча шахташка. Цул тїехьагїа, Алма-Ате гїишлонхо волаш, балха тїа вода из. Йоазонца ший гаргало хилар кхетадаь вола зїамсаг, 1959 шера, М. Ломоносова цїерах йол-ча Москверча Паччахьалкхен Университете журналистий факультете деша вода. Цхьабакьда говзама йоазонаш дар шийна дукхагїа дезилга зийнача цо, цига дешаш цхьа шу чакхдаьлча, М. Горьке цїерагїча Ли-тературни институте деша отта соцам бу. 1965 шера из йистейоаккх цо. Цул тїехьагїа, цу шера, «Сердало» газета собкор волаш къахьега волалу Іусмана Іалихан. Цунца цхьана из дїаэц СССР журналистий со-юза доакъашхолла. Дїахойодача хана, ворхї шу даьлча, Литературни институте йола критикий Лакхехьара курсаш чакхъяхарах дола диплом лу вай мехкахочоа. Цунах вайна хоалу, из вай литературе хьалхара литературни профессионаьни критик хиннилга. Къоастой Іусмана Іалихан литературни критик хиннилга тешал ду цун лоархїамерча мас-сехк балхо: «Гїалгїай литературах йола уйлаш» (1959), «Къонача по-этех къонахий хулаш боагїа» (1964), «Боканаькъан Ахьмад – этюд» (1965), «Фу хоалу кизга чу», «Лоаман Іуйре» альманаха обзор» (1965), «Боканаькъан Ахьмада повесташи дувцараши» (1966), «Гїалгїай кхал-сага сий», рецензи (1968), «Чакхенаькъан Салида кхоллама никъ» (1969), «Чакхенаькъан Капитона стихотворенеш» (1971), «Заман теш», литературно-критически статьяй гуллам (1971), «Ворхї сайре», повесть (1969), «Аслани Райзани», повесть (1972).

Іусмана Іалихана начїалах цун новкъоста, йоазонхочо Пациенко Ген-наде из дагалувцаш аьнна дешаш лоархїама да: «Моллагїча а къахье-гаме толам баккхара ца хилча даргдоацаш да дийша хилари кїоаргга йоазув довзаш хилари... Цо ший лоам хувцацар. Ховш ма хиллара, из ахчак санна бохка йиш я, дуккха а кхыбараш санна хьеставаларца, хьалхагїа а хїанз а. Цун лелара-вахара эздеда боарам, кхычаргара хьаййца а боацаш, массаза а ше-шийца дагалаьцача лоама уйлаш йолаш бар. Цунца дар цун критически куц. Из Іалаьмате кїоарга кхетам бола, бакъвола саг вар».

Къоастой Іусмана Іалихан кхелхав 1992 шера. Дїавеллав Яндаре.

ХЬУН ПХЬАР

Хьун пхьар лел, тха
Юрта вена,
Вахар довзаш
ХІара хена.

Коч хьалгъайю
ТІера лакхо,
Са мишта доах
Хьажа дакхо.

Гаьнаш миштай
Хьож из корса,
КІарсхалаш дий
Ира, морса.

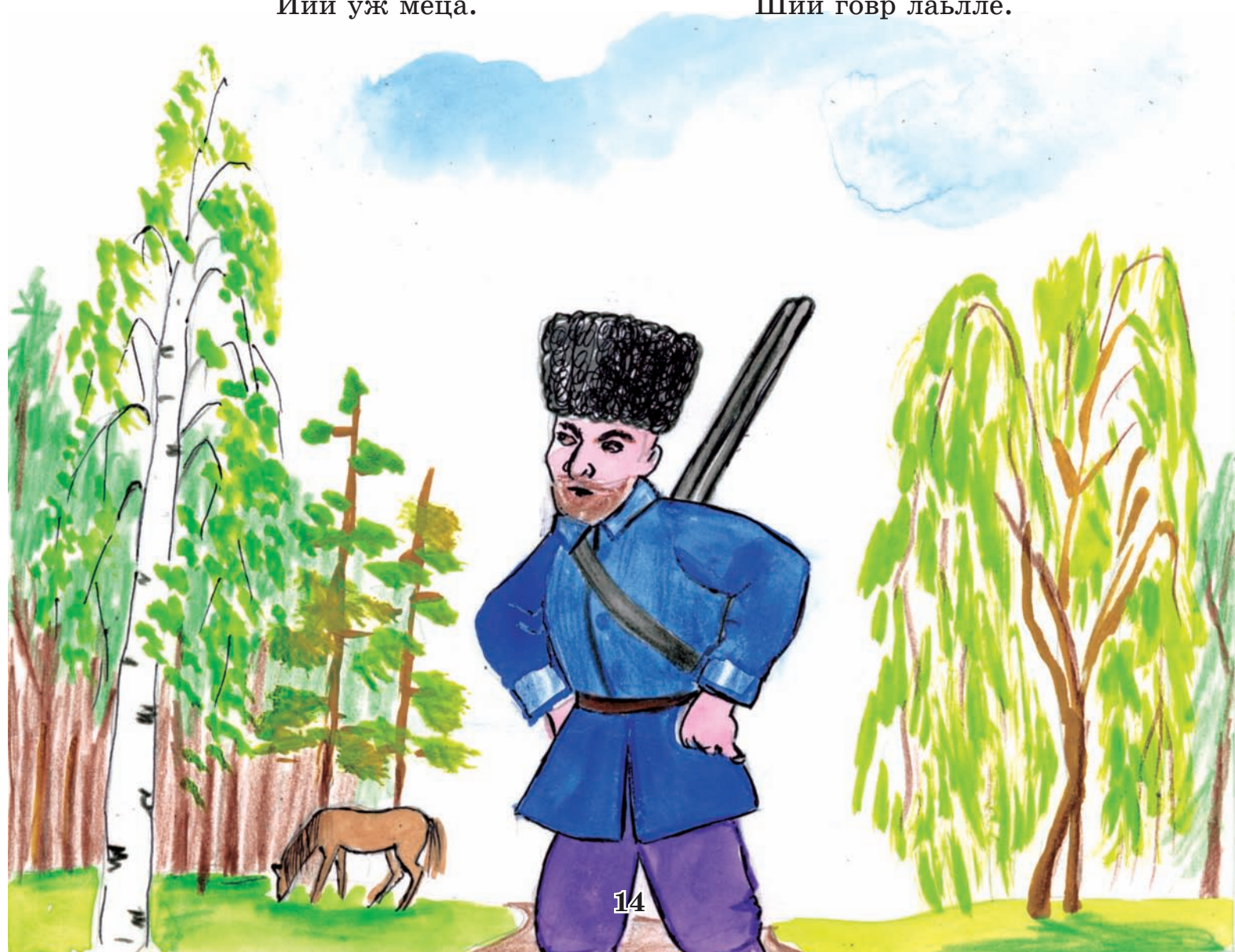
Хьож из баьбий
Царна неца,
Йиза йий уж,
Йий уж меца.

Миштад хьож из
Дака лергаш.
Мераж хІаний
Хьож из эргаш.

ДІаоттадий
Юххе Іаса,
Лакхъеннайий
Хьож из маса.

Га торкаю
ТІаккха бІара
Хьунаш тоаеш
Волча пхьара.

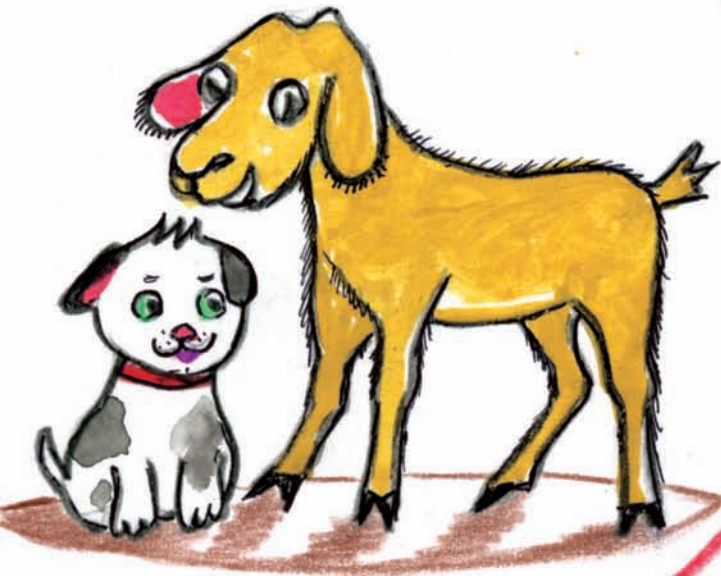
Сайре ялцца
Иштта ваьлле,
Из цІавода
Ший говр лаьлле.

БАЙТИЛГАШ

ЦИЦИГ

ЦИце кІориг тхъайса улл.
Сомаяьлча Іехаш хул:
«Дулх хъада, – йоах, – езац маькх.
Іасилг дац со, да со аькха».

КІАЗИЛГ

Хъакхессад тха коа тІа кІазилг.
Цунах леташ сацац газилг:
«ГІо, дІаяла, тха да ков,
Наьха я хьо!» – ду цо дов.

Вагапов Б.

ШОЛКЪА

Долхаш дар тхо удаш новкъа,
Духьалкхийтар тхона шолкъа.
Шолкъа аьлар тхога лаьрххІа,
Новкъа юхасеца цІаьхха:
– Бераш, удаш долхаш новкъа,
ШортагІа хила, маршкиш, боккъал,
Лоралуш оаш ловза ког...
ЦІаьхха сона ког тІаловзе,
Доацаш юсаргъа со цІог.

СИХАОАЛАРГ

Вахавар Мажи,
Божабе ши жий.
Ши жий бицбенна,
Іовижар Мажи.

Сомаваьлча Мажи,
Ха яр маьркІажий,
Ха яр маьркІажий,
Боацаш бар ши жий.

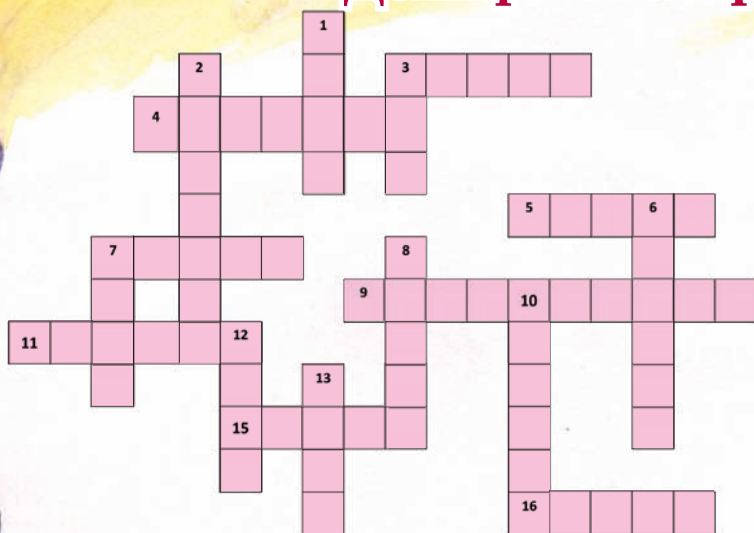
КРОССВОРДА ДАШХАРГАШ

ПхорагІа: 3. Дожар. 4. Хъехархо. 5. Йоа-
зув. 7. Парта. 9. Белгалдош. 11. ЦІердош.
15. Къоалам. 16. Таьрахь.

УрагІа: 1. Карт. 2. Дешархо. 3. Дош. 6.
Урокаш. 7. Перо. 8. Хъехам. 10. Алапат.
12. Шаякъа. 13. Алап.

«Дешар» яха кроссворд

Пхорагла: 3. Сенца лег дешаш? 4. Бераш юмадер. 5. Шаькъаца, къоаламца хетар каьхата тла даккхар. 7. Дешархочун истол. 9. Къамаьла дакъя. 11. Морфологе цхьа дакъя. 15. Йоазув ду кечал. 16. Дагардара белгалло.

Урагла. 1. Ков чудерзаду цунца. 2. Ишколе уха саг. 3. Къамаьла дакъяилг. 6. Шин перемена юкье хул уж. 7. Ручкан ира бухь. 8. Хлама длаомадар. 10. Алапий оттам. 12. Йоазув ду коачал. 13. Хьарак.

Оттаярь ва Боракиев С.

Кроссворда дашхаргаш 15-ча оаглон тла да.

ДОШЛОРГ

Геж (ба) – шёлк

Пораяьрг (я) – мороженое

Дак (я) – ива

Дакх (я) – берёза

Кларх (ба) – лёгкая обувь

Маса (я) – род кустарника

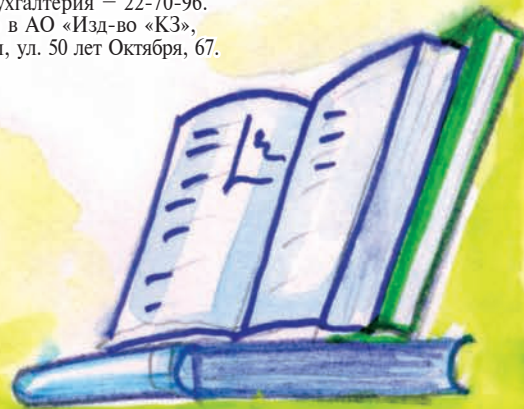
Пезгаш (да) – ноговицы

Хенаштедарг (я) – бобр

Чинжаргла (я) – бузина

чёрная

лов (ба) – мох

«СЕЛАИД» (РАДУГА) № 6

Детский журнал

Учредитель — Правительство

Республики Ингушетия

Издается с сентября 1986 года

на ингушском языке.

Зарегистрирован Управлением

Федеральной службы

по надзору в сфере связи,

информационных технологий

и массовых коммуникаций по

Республике Ингушетия.

Регистрационный номер

ПИ № ТУ06-00029 от 19.09.2019 г.

Главный редактор Б. Х. Горчханов.

Зам. главного редактора Р. С. Келигова.

Худ. редактор А. Х. Даурбекова.

Корректор С. Я. Арчаков.

Рисунки художника Д. С. Гудантовой.

Сдано в набор 28.06.21 г.

Подписано к печати 29.06.21 г.

Дата выхода в свет 30.06.21 г.

Формат 60х841/8.

Бумага офсетная.

Печать офсетная. Усл. п. л. 2.

Уч.-изд. л. 2,2.

Тираж 2150. Заказ 210460.

Адрес редакции и издателя:

386101, Республика Ингушетия,

г. Назрань, пр. И. Базоркина, 3а.

Электронный адрес: selaad.ri@mail.ru

Телефоны: гл. редактор — 22-70-97;

отделы и бухгалтерия — 22-70-96.

Отпечатано в АО «Изд-во «КЗ»,

г. Минводы, ул. 50 лет Октября, 67.